

Hetven év, egy szakmai közösség

A MAGYAR GRAFIKA TÖRTÉNETE

Pesti Sándor

A Magyar Grafika immár hetven éve önálló életet élő sajtótermék, története mégis elválaszthatatlan az egyesülettől és nemcsak a kiadó és a szerkesztőség kettőssége miatt. Érdekes egy kis kitérőt tenni és felidézni a történet kezdetét.

A mi szakmánkban a „mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás” kérdést könnyű eldönteni. A papírnak – Kalmár Péter a *Papírpar* című lapunk hetvenedik évfordulójára reprintként kiadott könyvének címét idézve – „kétezer éves múltja” van, míg a papír tömeges felhasználása, az iparszerű sokszorosítás Európában Gutenberg (1400–1468) nevéhez, Magyarországon pedig Hess András budai működéséhez (1472–1473) köthető.

Ugyanakkor a két szakma szorosan egymásra volt, van és lesz utalva!

Ennek egyik megjelenése, hogy amíg a kiadó (az egyesület) ragaszkodik ahhoz az álláspontjához, hogy egy nyomdaiparnak szóló szakmai lapnak kvázi „kötelessége” nyomtatott formában is hozzáférhetőnek lenni, addig ehhez papírra is szükség lesz!

A második világháborút követően még nem volt ilyen dilemma, hiszen a digitális világ még a sci-fi irodalomban is legfeljebb nyomokban és utólagos beleértelmezésekkel volt fellelhető. Ilyen előzményekkel aztán az a helyzet áll elő, hogy amikor a nyomdászok egyesületalapítása 1948-ban napirendre került, a papírosok is gyorsan bejelentkeztek. 1948. november 19-én – eltérő indítatással¹, de közös szakmai célok mentén – a két terület jeles képviselői egy műszaki-technikai irányultságú közös egyesület és gyakorlatilag ezzel egy időben egy közös nyomtatott szakmai kiadvány létrehozásáról is döntöttek. Ennek megfelelően választottak nevet, és a történelmi,

A Magyar Grafika első lapszáma

illetve logikus technológiai sorrendi megközelítéssel a kiadvány címe is *Papír- és Nyomdatechnika* lett.

A PAPÍR- ÉS NYOMDATECHNIKA SZÉTVÁLÁSA

Ehhez fel kell idézni, hogy a nyomdászoknak már a világháború előtt is voltak hosszabb-rövidebb ideig megjelenő időszakos szakmai kiadvá-

¹ A nyomdászok körében már jóval a világháborút megelőzően létezett számos szakmai közösség (jellemzően különböző egyletek formájában, de erről részletesen szoltunk az egyesület 70. évfordulós MG-különszámában („Hét évtized szolgálat”, Magyar Grafika, LXII/5., 2018. november, 4–6. old.), ugyanakkor a papírgyártók körében – jórészt a területi szétaprózottság okán – ez nem volt jellemző. Tudtak egymásról, de nem alakultak ki komoly és tartós szakmai közösségek. Ugyanakkor a papírgyártás technikai, technológiai fejlődésével párhuzamosan egy ilyen igény már jóval korábban megfogalmazódott náluk is.

nyai², amelyek természetesen foglalkoztak a papírral is, de főleg mint késztermékkel és első sorban a nyomtathatóság és a beszerezhetőség felől közelítve.

Meg kell emlékeznünk a világ egyik legrégebbi (*első száma 1869. május 1-jén jelent meg*) nyomdászlapjáról is, amely ugyan nem kimondottan műszaki, technológiai témákkal foglalkozott, illetve foglalkozik, hiszen a szakszervezeti munkához adott mindig is háttérrel, de ezek a témák is – akárcsak a nyomtatás és a papír – elválaszthatatlanok a munkakörülményektől, a műszaki feltételektől, a technológiai fejlődéstől.

Akkor teljesen logikusnak tűnt, és szinte már az alapítással egyidejűleg megfogalmazódott az az igény, hogy a korábbiak nyomán létrehozandó országos szaklap már ne csak a nyomdászatról szóljon, hanem önálló részt kapjon a papírgyártás is.

Aztán tíz év közös kiadás és szerkesztés után érett meg a helyzet arra, hogy a lap szétváljon, és az egyesület vezetésének 1956-os döntése (innen a hetven év) alapján 1957-ben már önállóan, külön jelent meg két, tisztább profilú szaklapunk: a *Magyar Grafika és a Papíripar*.

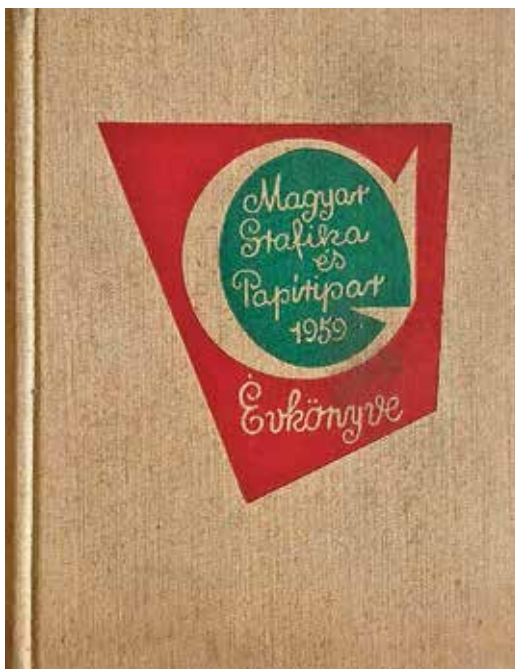
A döntést pedig jelentős részben az indokolta, hogy bármilyen harmonikus szakmai együttműködés jellemezte is a közös szerkesztést, főleg az akkortájt a papíriparban lezajlott hatalmas fejlesztések, amelyek természetesen a szakemberek – vagyis az olvasók! – létszámának jelentős növekedését is magukkal hozták, egyszerűen szétfeszítették a terjedelmi korlátokat. Nemcsak a papíripari nagyberuházások, hanem a nyomdaipari kiugró fejlesztések (*pl. a reprotochnikai, a raszter- és ofszettechnológiák előretörése, a rotációs nyomtatás, a szintan stb. még kezdeti stádiumban lévő K+F eredményei*) is egyre jelentősebbé tették a szaklapjainkat.

Röviden: annyi tartalom keletkezett a két szakmán belül, hogy indokoltá vált két önálló szaklap és ezzel együtt természetesen két önálló szerkesztőség működtetése.³ A Magyar Grafika – a Papíriparral párhuzamosan – innentől önálló életet élt⁴, miközben egy fontos, máig fennmaradt közös jellemzőt megtartottak: a B5 formátumot.

² A nyomdaipari témájú könyvekre itt most nem térünk ki.

³ Utólag már alig értelmezhető, és közvetlenül nem bizonyítható, de mégis a korra jellemző érdekesség: Jó néhány korábbi dokumentumból lehet arra következtetni, hogy a tartalmi okok mellett más is szerepet játszott. Az a kor a terv- és hiánygazdaság időszaka volt. Természetesen a papírt érintően is. A lapok megjelenése a központi papírellátástól (is) függött. A papíriparnak mint gyártónak erős lobbijereje volt. Amivel a sokszorosítás fontossága miatt (jórészt ugyanazokban a nyomdáknak gyártották a politikailag fontos kiadványokat, ahol minden mást is) a nyomdaipar szintén rendelkezett. Így elképzelhető, hogy a két ágazat – egymással összehangoltan, de külön-külön fellépve – könnyebben tudott két kisebb papírkontingenszt kilobbizni.

⁴ A Papíripar vonatkozásában erről részletesen szól Pelbárt Jenő cikke a jubileumi számban. (Papíripar, 2026. 1–2. szám, 3–22. oldal.)

A Magyar Grafika és Papíripar évkönyve

SZERKESZTŐI FÜGGETLENSÉG, JOGI HÁTTÉR, TARTALOMGYÁRTÁS

A másik közös elem az egyesület, amelynek kiadói szerepéről viszonylag kevés szó esik.

Amikor folyóirataink – mint fentebb írtuk, nem a semmiből – egy teljesen más politikai-gazdasági környezetben „megszülettek”, az finoman szólva sem a szabad sajtókiadás és -terjesztés korszaka volt. De még az akkori körülmények között is lehetséges volt, hogy ha egy szervezet már működhetett, akkor akár már folyóirata is lehetett. Így természetes volt, hogy jogi értelemben az alapító és a kiadó a kezdetektől az egyesület, és annak alapszabálya rendezi a szaklapok státuszát is. Ez 1948 óta változatlan. (Kezdetben az ügyvezető titkár, majd az ügyvezető igazgató látta el, illetve látja el ma is a kiadóigazgatói feladatokat.)

Az alapszabály kimondja, hogy a lapokat önálló és független szerkesztőbizottságok szerkesztik,

élükön a főszerkesztőkkel. A főszerkesztők szakmai alkotói szabadsága pedig korlátlan. Az eltelt hetven év alatt ez nem mindig volt ilyen konkrétan kimondva, az alapszabályból azonban már a kezdetektől ez következett, majd 2012-ben formálisan is deklarálták.

Ugyanakkor az egyesület mint kiadó felelőssége az előállításra és a terjesztésre is kiterjed a kezdetektől, még akkor is, ha az elmúlt nagyjából két évtizedben e feladatok jelentős részét mindenekelőtt a főszerkesztőkre ruházta, illetve ruházta át.

Külön kiemelő, hogy erre vonatkozóan nemcsak az egyesületek működésének aktuális szabályozására (*jelenleg a 2011. évi CLXXV. tv.*), hanem a sajtótörvényre is figyelni kell.

A másik fontos működési feltétel a gazdálkodás. (De erről kicsit később.)

TARTALOMGYÁRTÁS

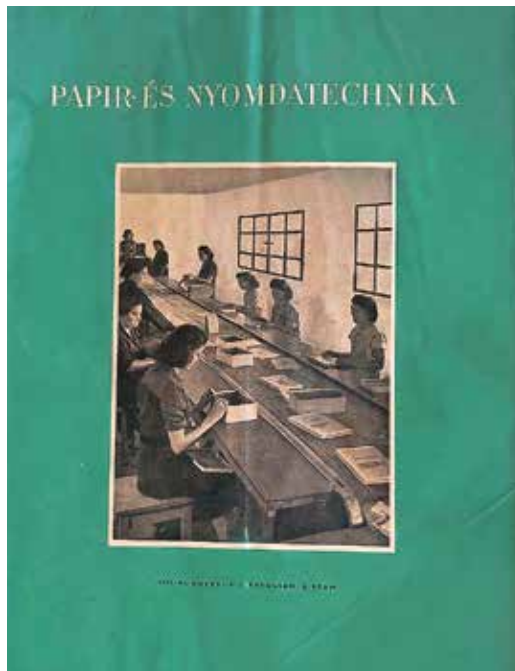
A Magyar Grafika szerzőinek jelentős része mindig is a szakma gyakorló, kiemelkedő tudású szakemberei közül került ki. Ez biztosítja, hogy a lapban megjelenő szócikkek közvetlenül a nyomdaipari gyakorlatból, kutatásból és fejlesztésből származó, elmélyült szakmai tudást közvetítsenek. A szerkesztőbizottság munkájában ugyancsak meghatározó szerepet játszanak azok a szakemberek, akik széles körű rálátással rendelkeznek az ágazat technológiai és szakmai folyamataira.

A szerkesztőség feladata pedig kezdettől fogva az volt, hogy ezt a szakmai tudást egységes, jól követhető és a lap olvasói számára befogadható formában közvetítse.

Először – a korabeli jegyzőkönyvek alapján – szinte adta magát az első főszerkesztő személye: Lengyel Lajos. Ugyanakkor a szerkesztőbizottságok inkább protokolláris mintát mutattak.⁵

Lengyel Lajos után évtizedeken át ismét stabil helyzet alakult ki.

A lap főszerkesztője Gara Miklós, a nyomdaipari felsőoktatás első számú vezetője lett, és vele együtt mintegy „csatolt részeként” az intézményi háttere is a lap mögé került. Személyében szerencsésen találkozott az egyesület és a lap iránti elkötelezettség a személyes ambíciókkal.

A Papír- és Nyomdatechnika kiadvány borítója

A Magyar Grafika főszerkesztői:

- ◆ 1958–1978 Lengyel Lajos († 1978)
- ◆ 1978/3. – 1998/6. dr. Gara Miklós († 2000)
- ◆ 1999/1. - 2001/2. Vince András főszerkesztő és Búzás Ferenc felelős szerkesztő
- ◆ 2001/3. – 2002/4. Burger László, aki főtítkári teendői mellett gondoskodott a lap szerkesztéséről
- ◆ 2002/5. – 2025/6. Faludi Viktória

Amikor megromló egészsége miatt aktuálissá vált az utódlás kérdése, formálisan az lett a gyakorlat, hogy a főszerkesztőket a szakosztályok jelölték ki, és a közgyűlés erősítette meg. A szerkesztőbizottság tagjait pedig a főszerkesztők kérték fel, a szakosztályvezetés egyetértésével.

Az egyesület – és így a kiadó – történetében 1998-ban – első ízben – sor került egy konkrét feladatkörre vonatkozó pályázat kiírására. Ezzel története legnagyobb baklövését követte el, ugyanis az alapítást követően alkalmazott konstrukciót vezették be újra: főszerkesztő-felelős szerkesztő párost. Ennek nem kifejezetten

⁵ Itt szükséges közbevetni, hogy az egyesület, beleértve a lapjait is, mindig „megúsza” vagy taktikusan elkerülte, hogy ún. politikai ejtőernyőöknek adjon teret. Akik az egyesületben vagy a szerkesztőségekben aktív szerepet vállaltak, azok mindig szakmai kiválasztással kerültek oda!)

szakmai, hanem személyi indokai voltak. A két szerkesztő együttműködése egy idő után elhetetlenült és így sajnos 1999–2002 között a lap szerkesztése és előállítása nem mindig volt zökkenőmentes. Pár évig a *Grafikát* az egyesület főtítkára és ügyvezetője jegyezte. Az időszak átveszelését és a *Grafika* túlélését persze a szerkesztőbizottságok felelős hozzáállása tette lehetővé.

A lap sorsa akkor rendeződött, amikor 2002-ben újabb, immár kifejezetten a főszerkesztői posztra kiírt pályázat nyerteseként Faludi Viktória átvette a lap főszerkesztői feladatait. Majd 2003-tól, a lappal kapcsolatos távlati elképzelésekhez kapcsolódó megnövekedett elvárásokra tekintettel és a korábbi gyakorlattal szakítva, már főállásban felelt a Magyar Grafikáért.

PÁR GONDOLAT A GAZDÁLKODÁSRÓL

Az egyesület lapjainak (részben érvényes az egyesületre is) egészen az 1990-es rendszerváltásig nem volt önálló költségvetésük. Erre nem is nagyon volt igény, mert az 1964-ben született döntés alapján az egyesület tagjai a tagdíj ellenében kapják meg a szaklapot (ez akkor havi 5 Ft lett), így más szempontok érvényesültek, ami azt jelentette, hogy az egyesület általános költségeibe olvadva nem nagyon volt kimutatható a lapok valós pénzügyi helyzete.⁶

1990 után sürgetővé vált az igény, hogy az egyesület valódi kiadóként működjön. Így – ha egyszerű formában is, de – már kimutathatóan megjelentek a kiadott lapok közvetlen költségei a terveiben és a belső elszámolásaiban.

Érdemben viszont csak az önálló, saját könyvelés és számvitel (korábban MTESZ keretein belül történt) 2001-es megteremtése, majd 2002-től a könyvelés, a pénzügyek és a számvitel teljes körű saját kézbe vétele tette ezt lehetővé. Nem emiatt, csupán ezáltal vált pontosan és naprakészen követhetővé a Magyar Grafika valós gazdasági helyzete.

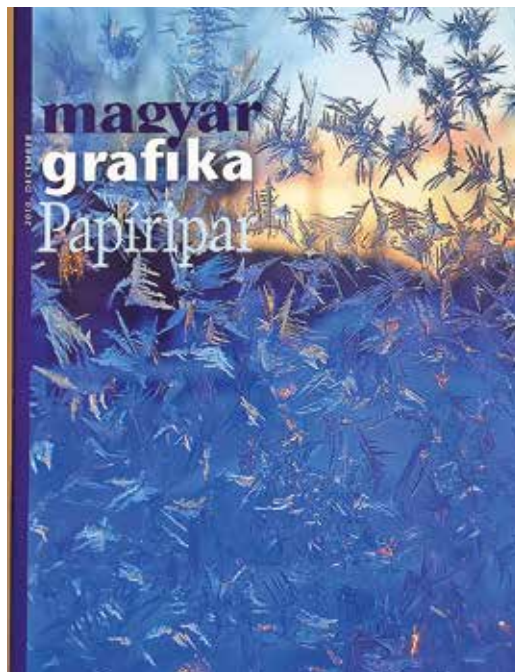
Ebben az időszakban a szakosztályok tagdíj-bevételei már messze nem fedezték az előállítás, a postázás stb. költségeit. Többek között a nagy nyomdák bezárása és ezzel a szakemberek, vagyis az „olvasóközönség” szétszóródása és létszámának nagymértékű visszaesése, a nyomdaipar-

ban lezajlott jelentős átalakulások és sok kisebb változás együttes hatása miatt a lap előállítása egyre kevésbé vállalható anyagi terhet jelentett az egyesületnek mint kiadónak. Ami más, de mégiscsak hasonló okok miatt, abban az időszakban szintén nehéz anyagi helyzetben volt.⁷

HIRDETÉSEK, TÁRSADALMI MUNKA, NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Ehhez társul, hogy a magyar nyelven megjelenő *Magyar Grafika* a nyelvi korlátok miatt (nemzetközi összehasonlításban) csak jóval alacsonyabb árakon számíthat stabil hirdetési bevételekre, ami, ha úgy tetszik, objektív adottság.

Ami nagyon lényeges – és kívülálló számára kuriózum –, hogy az egyesület lapjainak (és még sok egyéb kiadványának) jóformán nem volt (és a Papíripar vonatkozásában gyakorlatilag jelenleg sincs) külön szerkesztési költségvetése. Leszámítva a főszerkesztő bérét, amit egyesületi alkalmazottként kapott (na meg az olyan technikai költsége-

Magyar Grafika és Papíripar

6 Közvetlenül azért megemlítendő: 1980 márciusában már született egy érdekes döntés. „Az egyesület elnöksége a szaklapokat, ráfizetés miatt, az importpapír helyett – az illusztrációs mellékletek kivételével – NDK nyomópapíron jelenteti meg.”

7 Kivétel az időszak volt a nyolcvanas évek végén kezdődő alig egy évtized, amikor Ruzsinszky Sándor mint hirdetésszervező bekapcsolódott a kiadói munkába, és fantasztikus aktivitása révén rengeteg nyomdai, de főleg az akkor ébredő beszállítói kör hirdetési kerülete a Grafikába, nyereséggé téve azt.

ket mint a tördelés, korrektúra stb.), a szerkesztőség és a szerzők magas fokú szakmai elköteleződése okán és meghatározó módon – régies kifejezéssel élve – társadalmi munkában készülnek a lapok. A másik támaszt a támogató szakmai partnerek hozzáállása jelenti: érdeklődésre számot tartó szakmai tartalommal, illetve az előállítási és fordítási költségek átvállalásával.

Ez a sajátos, bel- és külföldi összevetésben is egyedülálló konstrukció csak a magyar nyomdász közösségre jellemző a lap színvonalának megőrzése és fenntartása érdekében!

De mégis mi az, ami a hetven év során kiemelten értékessé tette a szaklapokat és mindenekelőtt a *Magyar Grafikát* az egyesület egésze számára, kiadói szempontból is?

Az egyesületnek – és ezen belül a szaklapjainak – a megalakulásától kezdve, különösen a rendszerváltásig, de bizonyos értelemben máig kiemelt szerepe volt a nemzetközi kapcsolatok kialakításában és fenntartásában. Kiváltképp az ötvenes, hatvanas és hetvenes években biztosított ehhez keretet és speciális feltételeket.

KONFERENCIÁK, SZAKLAPCSERE, TECHNOLÓGIAI VÁLTOZÁS, KORDOKUMENTUM

Például az egyesület szervezhetett nemzetközi konferenciákat, a lapok pedig széles körben közreadták az ott elhangzottakat. (*A külföldi előadókét jellemzően magyar fordításban.*)

A lapok közvetítésével, illetve delegálásával olyan helyekre is eljuthattak magyar szakemberek, ahová munkakörük vagy beosztásuk miatt egyébként nem feltétlenül nyílt volna lehetőségük. Például nemzetközi konferenciákra, más szakmai eseményekre, beleértve a szakmai világi kiállításokat is. Hasonlóan jelentős, hogy a szaklapok cserealapot jelentettek a külföldi szakmai kiadványok megszerzéséhez. Főleg a nyolcvanas, kilencvenes, de még a kétezres években is, vagyis amikor a nyomdaipar a „Gutenberg-korszakot” követő „legforróbb” technológiafejlődés időszakát élte (*gondoljunk csak a fényszedés, az ofset és a flexó fejlődésére*). Jellemzően harminc-negyven külföldi szaklap érkezett az egyesületbe a világ minden tájáról. Ezek a lapok pedig az egyesület titkárságán mind hozzáférhetőek voltak. Sajnos

ezen lapok jelentős része már megszűnt. Részben anyagi okokból, hiszen kiadói oldalról nem állt mögöttük a miénkhöz hasonló szervezeti háttér.

Néhányat – paradox módon – a nyomdai technológiák fejlődése sodort el, például a fényszedésre alapított lapokat eleinte a DTP, majd az akkor még csak vágyott „kép-szöveg integráció” kíváncsalm megvalósulása, vagyis a Photoshop, illetve ma már az AI tett „okafogyottá”. Sok lapot pedig – más területekhez hasonlóan – az interneten ingyen elérhető információk tették gazdaságilag fenntarthatatlanná.

Nem szabad megfeledkezni a *Magyar Grafikának* mint kordokumentumnak a szerepéről és jelentőségéről sem! Az elmúlt hetven évnek – az egyes nagyobb cégek levéltárait leszámítva – nincs más, bárki számára hozzáférhető, hasonló, folyamatos dokumentációja a jelentős beruházásokról, műszaki és technológiai fejlesztésekről, kutatási eredményekről, meghatározó szakmai programokról, kiemelkedő szakemberekről...⁸

Ezekről persze a korabeli lapszámok adhatnak teljes körű képet, de a *Magyar Grafika* nélkül nagyságrendekkel kevesebb információ lenne hozzáférhető. Az egyesületnek mint szervezetnek pedig – de úgy is mint „kiadónak” – egy magas színvonalú szaklap megjelentetése komoly presztízt jelent.

Egy piaci alapon szerveződő és működő kiadó tulajdonosát ez kevésbé hatja meg, de egy szervezetnek – persze az egyéb tevékenységeivel együtt – a színvonalas szakmai magazinjai adnak valódi és a hazai beágyazottságán messze túlmutató nemzetközi rangot. Ez a rang a nemzetközi kapcsolatok során is rendszeresen visszaigazolódik.

Hetven év egy szaklap életében már önmagában is figyelemre méltó idő. A *Magyar Grafika* története azonban nemcsak a megjelent lapszámok története, hanem mindazoké is, akik szerzőként, szerkesztőként, szakmai partnerként vagy olvasóként részesei voltak és ma is részesei ennek a közösségnek. Talán ennek köszönhető, hogy a lap hetven év után sem csupán múltidézésre ad alkalmat: ma is ugyanaz a feladata, mint mindig – megőrizni, közvetíteni és továbbadni a szakma tudását. A fontossági sorrend tetszőleges. Mindenki maga választ, melyik cikkekkel kezd az olvasást, mikor kezébe veszi a *Magyar Grafikát*! (Vagy felmegy az mgonline.hu honlapra!)

⁸ Megjegyzendő, hogy az egyesület – és köztük a *Magyar Grafika* – korábbi iratai és dokumentumai 2021-ben bekerültek Budapest Főváros Levéltárába, ott elérhetőek, kutathatók.